

INVALART: PRESENTACIÓ DEL PROJECTE D'EDICIÓ DE L'ESSAI DE DICTIONNAIRE HISTORIQUE DE LA LANGUE CATALANE O INVENTARI ALART

L'objectiu de la comunicació que presentem al XII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes és, d'una banda, donar a conèixer InvAlart, projecte científic encaminat a l'edició de l'*Essai de dictionnaire historique de la langue catalane* de Julià Bernat Alart, conegut també per *Inventari Alart* i, de l'altra, presentar-ne uns primers resultats.

1. J. B. ALART I EL SEU «INVENTARI»

L'historiador, arxiver i filòleg Julià Bernat Alart va néixer l'any 1824 a Vinçà (Conflent) i va morir en la mateixa localitat el 1880. Durant l'etapa d'estudiant els seus interessos culturals es van decantar cap a les lletres. Inicialment, la seva carrera professional es va orientar cap a l'ensenyament, activitat que va exercir durant deu anys en diversos establiments de França (Catafau, [2001], en curs). De manera paral·lela, es va interessar per la història a través de l'estudi dels documents antics. Segons ha assenyalat l'historiador Aymat Catafau (*ibid.*), Alart va ser «un des plus compétents et plus actifs paléographes roussillonnais». La documentació antiga i el coneixement directe del territori el van acostar a altres disciplines com ara l'arqueologia, l'arquitectura, la historiografia, la filologia i la toponímia, diversitat que ha quedat reflectida en la seva extensa obra. La seva activitat de recerca aviat va donar resultats: l'any 1852 va publicar *Quelques chartes et privilèges de Villefranche-de-Conflent*, el seu primer treball, i l'any següent va ingressar a la Société Agricole Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales.

Republicà i home de ciències —així el va definir el seu deixeble Pere Vidal—, Alart va servir el seu país des de diferents càrrecs a l'administració francesa, entre els quals hi ha el de corresponsal del Ministeri d'Instrucció Pública i el d'assessor

del govern en matèries de delimitació internacional a la Cerdanya. L'any 1862 va substituir l'arxiver Morer com a responsable dels Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals (ADPO), ocupació que va mantenir fins a la seva mort.

Alart, historiador de formació i arxiver de professió, ha estat tanmateix qualificat com el «primer lingüista-filòleg català» per l'eminent catalanista armeniocanadenc Joseph Gulsoy. Investigador infatigable, només una part de la seva obra va ser publicada en vida seva o pòstumament.

Pel que fa a la bibliografia, en destaquen catorze monografies lingüístiques i historicofilològiques aparegudes entre el 1872 i el 1879 a la «Revue des Langues Romanes», inclòs un recull de *Documents sur la langue catalane*; completen la seva obra d'investigador diversos títols fonamentals de recerca sobre els Comtats publicats al «Bulletin de la Société Agricole» i al «Journal des Pyrénées Orientales», com ara: *Notices historiques sur les communes du Roussillon, Privilèges et titres relatifs aux franchises, institutions et propriétés communales de Roussillon et de Cerdagne* i *Cartulaire Roussillonais*, monografia que cal no confondre amb la seva gegantina obra homònima de 56 volums (però manuscrita i inèdita, amb prop de 200.000 documents copiats en tot o en part), que va ser objecte d'un intent no reeixit d'edició a càrrec del lingüista rossellonès Enric Guiter.

Quant a l'afany lexicogràfic d'Alart, l'elaboració del seu *Inventari* (1862-1880) s'ha d'atribuir, almenys en bona part, a la confluència de l'ambient positivista de la seva època, especialment vigent a França, amb els corrents de recuperació de la llengua i la literatura catalanes durant el segle XIX, al voltant de la Renaixença.

En relació amb el positivisme lexicogràfic, Alart va viure l'època de gestació o publicació dels grans i prestigiosos monuments que són el *Dictionnaire de la langue française* (1863-1872) de Littré, el *Dictionnaire de l'ancienne langue française* (1881-1902) de Godefroy, el *Dictionnaire historique* (1876) de La Curne de Ste-Palaye i, probablement de manera molt especial, *Lou Tresor dou Felibrige* (1878-1885) de Frederic Mistral, que Alart cita incidentalment al seu *Inventari*.

En el marc de la Renaixença, d'altra banda, són ben conegudes les múltiples iniciatives que es van desenvolupar amb la finalitat de recuperar el català, començant per l'elaboració de gramàtiques i diccionaris. Quant als diccionaris, els tres primers que, en una o altra mesura, van incorporar per primera vegada criteris històrics van ser l'*Inventari Alart*, el *Diccionari Aguiló* i el *Diccionari Balari*. Tot i això, aquests tres reculls lexicogràfics presenten sensibles diferències, ja en la seva macroestructura: així, Aguiló va recollir uns 75.000 lemes, Alart va documentar-ne uns 15.000 i Balari va aplegar-ne uns 8.500.

L'*Essai de dictionnaire historique de la langue catalane*, nom que li va donar

pòstumament Pere Vidal, *Inventari de la Llengua Catalana*, com l'anomena Coromines, o simplement *Inventari Alart*, com és conegut més aviat avui dia, és una col·lecció de 14.639 fitxes o cèdules lexicogràfiques manuscrites, ordenades alfabèticament, reunides a posteriori en catorze volums de 326x224 mm que es conserven a la Mediateca Municipal de Perpinyà. Cadascuna de les cèdules recull normalment una paraula catalana i el seu context immediat. El nombre total de citacions és de l'ordre de 170.000, extretes principalment de fons *arxivístics* datats entre els segles IX i XVII (encara que segons les nostres primeres estimacions uns 3/4 pertanyen als segles XIII i XIV).¹ Val a dir que també hi ha documentació, minoritària, d'autors literaris dels segles XIII al XIX.

Les fonts documentals de l'*Inventari Alart* provenen, sobretot, del *Cartulaire Roussillonais* (manuscrit i inèdit, també conegut per *Cartulari Alart* o *Cartulaire manuscrit*), que, al seu torn, copia documents originals dels fons conservats en els ADPO. Entre les fonts literàries o paraliteràries, podem esmentar obres de Ramon Llull, les cròniques de Jaume I, de Bernat Desclot i de Pere el Cerimoniós, Bernat Fenollar, el comanador Miquel Estela, traduccions de llibres de cavalleries o l'adaptació catalana del *Vocabularium* de Nebrija.

Quant a la microestructura de cadascuna de les fitxes de l'*Inventari Alart*, una cèdula estàndard sol contenir la següent informació:

1) El *lema*, situat generalment en la part superior central de la cèdula (per exemple: *pacient*). En alguns casos, en la part superior dreta es fa constar l'equivalència del lema en francès (*pagar: payer*) o, escadusserament, l'equivalència llatina (*pacient: patiens, tollerans, aequanimus*). Alart es va servir, sobretot, de la versió catalana del diccionari de Nebrija per obtenir aquesta mena d'informació, tal com es desprèn de les abreviatures que consten a continuació d'aquestes dades (per exemple, *pacincia: patientia, aequanimitas* Nebr. 79). En algunes fitxes, hi trobem variants del lema (*pagan, paga*) o, fins i tot, diverses paraules de la mateixa família (*paga, pagua, pagament*).

2) Les *citacions* d'on s'ha extret la paraula indicada. El nombre de citacions varia segons la cèdula. La mitjana és d'unes dotze per lema, però podem trobar cèdules lexicogràfiques en què no hi ha cap citació, encara que sí l'equivalència lla-

1. Més concretament, una primera anàlisi duta a terme per Carme Ancheta, Beatriu Fernández i Montserrat Rovira entre les 808 datacions d'un corpus aleatori format per les 180 entrades des de la paraula *pa* fins a *parer*, dona la següent distribució: segle IX: 0,54 % de les citacions; X: 1,55 %; XI: 1,53 %; XII: 5,8 %; XIII: 20,9 % (primera meitat: 8,70 %; segona meitat: 12,20 %); XIV: 56,33 % (primera meitat: 17,74 %; segona meitat: 38,59 %); XV: 8,04 %; XVI: 0,54 %; XVII: 0,37 %; XVIII-XIX: 0,00 %; sense determinar: 4,4 %.

tina, fitxes on no hi ha cap equivalència ni cap citació, i cèdules que en poden tenir de l'ordre de 90 (com la cèdula del verb *pagar*).

3) La *data* (any) de la citació. En alguns casos, precedeix la citació (1399. *La dita dona havent paciència per asseyar vostra frigiditat; s.v. paciència*), però en d'altres la segueix (*los sobredits en altra pagina. 1310; s.v. pagina*).

4) La *localització* de la font. Aquesta dada, sovint amb dificultats d'identificació, se sol situar després de cada citació (*Per ço que sia pacient Llull 245; s.v. pacient*). La majoria de les abreviatures i siglacions, tanmateix, provenen del *Cartulaire Roussillonais* manuscrit o d'altres fons conservats als ADPO. Per a les fonts arxivístiques i bibliogràfiques l'*Inventari Alart* fa servir tant abreviatures del fons (*Coll. 36 = Collioure 36*), com el nom de l'autor (per exemple, *Desclot = Crònica de Desclot*), abreviatures del títol del llibre (*Ung = La filla del rei d'Hongria*), o bé sigles referides a un fons arxivístic determinat o a alguna categoria classificatòria bastida pel mateix Alart (com *D.462, D.62, R.440, XIII.344, VI.147*).

En els quadres que segueixen es pot observar la transcripció de quatre fitxes de l'*Inventari Alart*:

Paga Pagan

per perill dels *Pagans*. q·1335·6.
 Alamanda filia *Pagan* qo 1227·556 or
 + *Pagani* fusterii 12111·241.
 ne juheus, ne *pagans*. Desclot 1416
 tibi *Pagano* fusteris 1296 (XII·77·1299·244.
 Pi *Paguane* de sao Cipriano 1314 (XII.491
 Domorum que sunt den *Paga* e den
 V.yl 1264·X·419 à Perp.
 Bñ *Pagani* dit *Paganus* fusterius filius
 ejus 1283·S·341
Pagana et Bñ Sa cort maritus ejus de Castro Rossilione 1278.S.318
 Mascaro sia *Pagana* et Bñ Baledor
 vir ejus 1278.S.318
 Acelm *Pagua* de Cauqo[?]libero 1292 coll·36
 G° *Pagane* de S° cipriano 1272·O·361
Paga gentilis, infidelis Nebr. 78.
 Los *Pagans* de cuiden que aqui sia Parais (atlas 218.

Palafre

palafre paga (co·49·198·-1300·39·
 de quodlibet *palafredo* pro exita (Perp. 143
 paraveredum 871·77·
parafredos 903·118·
 non *parafreda* 974·188·
 froeno *paratlo* (sic 955·162
 suum *palafredum* reliquit 1072·389·
 I· *palafre* et equam que dicitur Pilota 1223·462 or
 nostrum *palafredum* 1243·299
 cavalcaren en lurs *palafrens* molt ricament
 vestits. Desclot 92
 muntà en un *palafre*. Desclot 109·
 I·ceio et I·frenum *palafredi* 1261·S·1
 pro sella *palafredi* 1283·S·340
 illum *palafredum* meum bayg et mulum de trigino quem [...] 1298·O·403
 Adoncs aquela hora lo rey doná cavayls e *palafrens* e d'altres *besties*, e d'altres dons
 (Ung·59·-ab bels cavayls e ab bels *palafrens* (Ung·65).

Palasol

et *Paladiolo* 979·195·
Palazol 1011·243·
 Ri. de *Palaol* 1150·602.
 Ri. de *Paladol* 1159·10
 Ri. de *Paladol* 1172·103
 loco qui dicitur *Paladoli* 1183·271·
 ad *paladol* 1187·314·vocatur *Paladol* 1193·404
 Bereng. de *Palasolo* 1203·618
 ego *Palazol* Menestral de *Palaciolo* 1204·3
 est ad *Paladól* 198·or·S· Feliu
 de *Palaoll* 1229·612·or· (Puigcerda
 Ri. de *Palatiols* 1234·76 or.
 F Francischi *Palaol* 1293 (feu·A·f·113·XI·966
 Loco vocato *Palasol* 1292 S. Laurent 4·10·12·15·208[?]·21·22·52
 Et *Palaol* porta de *Palaol* 1308XIII·15154S S Laocudis
 Petri *Palaoll* de Ix·1294·C·582.

Palpar

Berengarius *Repalpa* 1114·482
 Per molts *palpas* (1·*palpar* 5?) e
 tocs (Tuglat 98·
 e levá's per so que'l pogues *palpar*
 ab les sues mans (Ant.17
 veer, oir, e odorar, *palpar*, gustar,
 imaginar (Llull 979·

2. IMPORTÀNCIA DE L'«INVENTARI ALART»

Tots els indicis suggereixen la gran rellevància potencial d'una edició científica de l'*Inventari*. Encara inèdit, és un clar antecedent del *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Alcover i Moll, i del *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* de Coromines, els quals, segons tots els senyals, el van explotar només en una ínfima part (sobre això, *vid.* Casals & Massanell [2000], en premsa);² finalment, també ha estat explotat per a l'*Onomasticon Cataloniae*, sense entrar ara en detalls.

L'*Inventari Alart* ha estat conegut o admirat per autors posteriors al seu autor com ara Fouché, Alcover & Moll, Coromines i col·laboradors, Gulsoy, Solà & Rico, i Colón & Soberanas. Aquests dos últims autors (1986: 210), per exemple, van constatar que «la utilització sistemàtica d'aquesta imponent compilació ... [podria] donar esplèndids resultats». De la seva banda, Solà & Rico (1995: 146) tampoc no van dubtar a afirmar que «[l'*Inventari Alart*] és un material molt valuós que algun dia s'haurà d'editar».

Els materials aplegats per Alart poden servir per completar la informació present en l'Alcover-Moll i els dos diccionaris històrics catalans de Coromines, entre d'altres. A tall d'exemple, podem esmentar el cas de *picaport* (variant lèxica de *picaporta*), analitzat recentment per Mar Massanell ([2000], en premsa), membre del projecte InvAlart. Fins ara es pensava que era una paraula exclusivament oc-

2. Una versió provisional d'aquesta contribució es pot consultar a: <http://seneca.uab.es/alart>: *El «Essai de dictionnaire de la langue catalane» como precedente de dos obras lexicográficas catalanas: el DCVB de Alcover y Moll y el DECLC de Coromines*, comunicació presentada al Congreso Internacional de Lingüística «Léxico & Gramática» (Lugo, 25-28 de setembre de 2000).

cidental, i el DCVB en recull un únic exemple, extret d'un document de 1438 procedent de l'Arxiu del Regne de València. Com que aquesta era l'única atestació coneguda fins ara, el DECLC (*s. v. picar*) qualificava *picaport* d'hàpax, i fins i tot posava en qüestió que fos una lliçó segura; l'*Inventari Alart*, tanmateix, documenta un *picaport* en un document rossellonès, i del 1363.

Altrament, l'historiador podrà usar l'*Inventari* com un potent *index rerum* (ja sigui a través dels lemes o entrades lexicogràfiques, per camps semàntics estructurats, o bé per qualsevol de les paraules simples —o frases— contingudes a les citacions de l'*Inventari*), procediment que li pot furnir informacions precioses, com ara la localització de documentació arxivística original del seu interès (aquest mètode, per exemple, ja l'ha fet servir el medievalista Aymat Catafau [1997], membre així mateix d'InvAlart, per a les seves recerques sobre les sagreres rosselloneses, o *celleres*). I no menys útil per a l'historiador que per al lingüista històric seria servir-se de l'*Inventari Alart* com un poderós *index nominum* (noms propis de persones i de llocs, especialment nordcatalans i dels segles XIII-XIV, però no únicament, com hem vist).

Si, com assenyalaven Colón & Soberanas (*loc. cit.*), «el fet que el diccionari històric d'Alart hagi romàs inèdit és desolador», amb el projecte InvAlart que avui presentem públicament es tractaria de resoldre i de corregir, més d'un segle després de l'elaboració, la notable anomalia que una obra de tanta importància encara continuï actualment sense poder tenir el predicament que mereix entre la comunitat científica i el públic culte en general.

3. OBJECTIUS DEL PROJECTE INVALART

El corpus complet de l'*Inventari Alart* comprèn, com hem dit, unes 170.000 citacions de documents d'arxiu i de textos literaris amb una mitjana d'unues cinc paraules per citació, és a dir unes 830.000 paraules significatives. Si l'objectiu de fons d'InvAlart és editar amb garanties de qualitat l'important elenc lexicogràfic que constitueix l'*Inventari Alart*, els objectius concrets del projecte a partir de l'hivern de 2000-2001 i per als pròxims tres anys, els podem desglossar en sis grans apartats: quatre de principals i més estrictament científics (1r, 2n, 3r i 4t de la relació que segueix) i dos de secundaris (5è i 6è):

1r Reproduir digitalment i completament l'*Inventari Alart*, d'acord amb les novetats tecnològiques i d'explotació i difusió de la informació i el coneixement operades els últims anys.

2n Transcriure en suport informàtic el subcorpus format pel *primer terç* de l'*Inventari* (limitació autoimposada a causa de raons pressupostàries, però també de calendari). Això equival a la transcripció dels 4.880 primers articles (és a dir, fins a la major part de les entrades començades per *E-*), equivalents a unes 280.000 paraules significatives o útils.

En una tasca paral·lela es descompondria l'*Inventari* en objectes elementals (lemes; variants gràfiques, geogràfiques o temporals; paraules del subcorpus triat; citacions i les fonts; indicadors de camps lingüístics: gramaticals, semàntics; indicadors temàtics —per exemple, històrics—; indicadors de datació; llengua citada: català i, en alguns casos, llatí medieval; concordances, etc.), cosa que permetria analitzar-los individualment i relacionar-los.

3r Realitzar un catàleg de les fonts primàries de l'*Inventari* que en faciliti la identificació (una feina «champlionesca», per dir-ho així) i posterior localització.

4t Donar la màxima utilitat a l'edició de l'*Inventari Alart*, per la qual cosa el projecte, sense descartar una edició tradicional en paper, s'inclina decididament per oferir un producte consultable en CD-ROM i a Internet.

Amb la informatització de l'*Inventari Alart* podrem obtenir un producte amb dos nivells o tres d'utilització, de potència creixent: consulta elemental dels articles a través dels lemes (com un diccionari tradicional) i cerca assistida, aquesta última subdivisible al seu torn en dos altres nivells: l'inferior, que proporcionaria possibilitats sorprenents, però sense exigir res més que un simple examen d'alguns exemples, i el superior, que oferiria les màximes possibilitats d'investigació i exigiria la consulta de documentació específica, al més explícita i clara possible. L'usuari podria acontentar-se amb el primer o el segon nivell, sabent, tanmateix, que l'usuari no especialitzat o l'investigador disposen també del segon nivell o del tercer.

5è Cooperar internacionalment integrant el projecte en altres de similars, especialment europeus. Així, InvAlart aspira a integrar-se en el VI Programa Marc de la Unió Europea 2002-2006.

6è Acumular experiència per a altres projectes d'investigació i obtenir nous coneixements teòrics sobre arxivística i documentació, lexicografia i informatització.

4. PROJECTES SIMILARS D'INFORMATITZACIÓ LEXICOGRÀFICA

L'única referència que actualment podem adduir respecte a un hipotètic diccionari històric i informatitzat de la llengua catalana (tot i que limitat al català antic, fins a l'any 1500) és la planificada pels components del projecte RIALC-Re-

ptorio informatizzato dell'antica letteratura catalana, de la Universitat de Nàpols Frederic II.

Tot i això, la gran diferència entre InvAlart i RIALC es troba en el fet, d'una banda, que per a RIALC la constitució d'un corpus lematitzat és un objectiu secundari i, per l'altra, que es dedica exclusivament a textos *literaris*, i en primer lloc lírics, mentre que InvAlart vol editar un diccionari lexicogràfic preexistent i només en una petita part recull textos literaris, ja que la gran majoria de citacions reunides per l'*Inventari Alart* pertany a la prosa utilitària.

Per un altre costat, no és gaire previsible que en un futur immediat o a mitjà termini es formin grups d'investigació amb objectius semblants a InvAlart, especialment atenent a la certa importància dels recursos necessaris i al relatiu interès que semblen suscitar actualment les humanitats en general i la filologia en sentit estricte en particular. Amb tot, s'ha previst la coordinació d'InvAlart amb altres projectes afins, en especial amb el SFI-Seminari de Filologia i Informàtica, del Departament de Filologia Espanyola de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb què InvAlart comparteix l'interès pel tractament informàtic del lèxic des d'un punt de vista diacrònic (el SFI té actualment en marxa un projecte d'investigació sobre la informatització i etiquetat del DCECH de Joan Coromines, dirigit per Glòria Claveria).

A més de RIALC i SFI, hi ha altres projectes semblants d'edicions informatitzades de diccionaris o col·leccions similars de textos en altres llengües que poden servir de model o referència. Així, limitant-nos a la llengua oficial del país que acull el present Col·loqui, tenim: l'American [and French] Research of the Treasuries of the French Language, de la Universitat de Chicago i l'INaLF-Institut National de la Langue Française; el RENDICO (base de dades dels principals diccionaris francesos del Renaixement, de l'esmentat INaLF); el Dictionnaire Critique de la Langue Française Informatisé (del segle XVIII); el Trésor de la Langue Française Informatisé, també de l'INaLF; o el Database de l'Académie: échantillon (mostra de vuit edicions del *Dictionnaire* de l'Acadèmia Francesa).

5. RECURSOS DEL PROJECTE INVAlART

Els participants en el projecte InvAlart, en el marc del Plan Nacional de I+D+I 2000-2003 (Proyectos de Investigación Científica y Desarrollo Tecnológico, Modalidad P1: Área de Investigación Básica No Orientada, del Ministeri espanyol de Ciència i Tecnologia), van demanar el maig de 2000 una ajuda de 5.710.000 ptes. (equivalents a uns 228.300 FF o uns 34.300 euros) per dur a ter-

me els seus objectius en tres anys comptadors a partir del novembre del 2000, aproximadament, sempre que es concedís, i que es troba en tràmit en el moment de presentar aquesta comunicació.

En parlar dels recursos que es preveuen per al projecte, podem distingir-ne de dos tipus: humans i materials. Pel que fa als primers, per dur a terme els seus objectius InvAlart compta o ha de comptar amb:

- a) personal investigador,
- b) personal associat,
- c) personal contractat (un llicenciat en filologia catalana), i
- d) becari o becaris.

6. PERSONAL DEL PROJECTE

El personal del projecte està format per dinou persones: deu doctors, sis llicenciats i tres estudiants. Els components d'InvAlart, tant els de ple dret (personal investigador) com els no inclosos en aquesta categoria (personal associat), s'agrupen per raons geogràfiques, però també funcionals, al voltant de dos equips, radicats respectivament a Barcelona i Perpinyà. La composició d'aquests dos grups és la següent:

1. Equip *A*, establert a Barcelona:
  - 1.1. *Personal investigador*: Vicent de Melchor (investigador responsable d'InvAlart i coordinador de l'equip *A*), Amadeu-J. Soberanas, Mila Segarra, Josep Moran, Xavier Luna, Mar Massanell i Jordi Mascarella.
  - 1.2. *Personal associat*: Joan Torruella, Daniel Casals, Magda Alemany, Sílvia Vallhonestà, Carme Ancheta, Beatriu Fernández, Montserrat Rovira, un llicenciat en filologia catalana contractat i, com a mínim, un becari.
2. Equip *B*, establert a Perpinyà:
  - 2.1. *Personal investigador*: Jean-Paul Escudero (coordinador de l'equip *B*), Jordi Costa, Cristià Camps i Aymat Catafau.
  - 2.2. *Personal associat*: Montserrat Cailà.

7. PERIODITZACIÓ DEL PROJECTE

Pel que fa al pla de treball d'InvAlart, aquest consta de les activitats que resenyem tot seguit. Cal dir que algunes d'aquestes activitats es desenvoluparien simultàniament i altres consecutivament:

1. Recol·lecció, reproducció i distribució del material bibliogràfic:
  - 1.1. Digitalització completa de l'*Inventari Alart* a partir de les set bobines de microfilms existents a la Mediateca de Perpinyà, a través d'aquesta institució o bé per dipòsit temporal (préstec interbibliotecari).
  - 1.2. Eventualment, impressió fotoestàtica (fotocòpies) de tots els fotogrames de l'*Inventari Alart*.
  - 1.3. Adquisició i distribució de la bibliografia bàsica.
  - 1.4. Localització, reproducció i distribució de la bibliografia específica sobre la vida i l'obra de Julià Bernat Alart.
2. Estudi preliminar (I): Vida i obra de Julià Bernat Alart.
3. Estudi preliminar (II):
  - 3.1. Anàlisi general dels problemes que planteja l'*Inventari Alart*, per mostreig representatiu i aleatori, en dues etapes: 1) mostra reduïda per a la familiarització amb l'*Inventari*; 2) mostra ampliada per a l'estudi en profunditat.
  - 3.2. Contrast dels resultats de l'anàlisi anterior amb els objectius, beneficis, metodologia i pla de treball, i difusió i explotació dels resultats.
4. Establiment exhaustiu i precís dels criteris filològics d'edició i dels paràmetres informàtics.
5. Lematització del corpus complet de l'*Inventari Alart*. Estudi de la macroestructura.
6. Inventari de les siglacions i abreviatures de les fonts documentals d'arxiu i de les fonts literàries de l'*Inventari Alart*, especialment del seu primer terç (és a dir, unes 56.000, un altíssim percentatge de les quals, tanmateix, previsiblement repetides aquí i allà).

7. Anàlisi i identificació de les fonts de l'*Inventari Alart*, especialment del primer terç. Atesos els poc coneguts sistemes de siglació i d'abreviatura usats per Alart al seu *Inventari*, aquest ha de ser un dels passos més delicats i més laboriosos d'InvAlart, com dèiem més amunt, gairebé «champolionesc».
8. Localització de les fonts, ja sigui les documentals d'arxiu (sobretot, del *Cartulaire roussillonnais* [manuscrit] d'Alart i, si és possible, dels documents originals, presumiblement en els Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, de manera majoritària) o bé les literàries (fonamentalment les edicions impreses de què va poder disposar Alart).
9. Reproducció (per microfilm i fotocòpia) i, si és possible, digitalització de totes, o d'una bona part, de les fonts literàries usades en l'*Inventari Alart* i d'una part significativa de les arxivístiques.
10. Verificació o falsació de la hipòtesi comunament acceptada segons la qual Alart va reproduir les fonts originals molt fidelment en el seu *Inventari*.
11. Transcripció i organització (categorització) de les dades del primer terç de l'*Inventari Alart*, segons els criteris i paràmetres definits per [4], incloent eventualment unes concordances exhaustives de l'*Inventari*. (El subcorpus transcrit equivaldria a uns 2,5 milions de pulsacions mecanogràfiques, incloent-hi els espais en blanc.)
12. Control sistemàtic dels resultats de [11]. Reunions de treball periòdiques dels equips A i B, dels coordinadors de cada equip i eventualment reunions generals.
13. Proves de funcionament de les bases de dades.
14. Producte final (informatització del primer terç de l'*Inventari Alart* en una base de dades). Presentació pública dels resultats d'InvAlart.
15. Relacions amb altres projectes d'investigació, estudiosos, universitats i organismes diversos.
16. Difusió d'InvAlart, dels resultats obtinguts en les fases anteriors, de les altres notícies relacionades amb InvAlart: reunions científiques, construcció i manteniment de la pàgina web <http://seneca.uab.es/alart>, i publicacions impreses.

8. CRITERIS D'EDICIÓ

En relació amb els criteris d'edició de l'*Inventari Alart*, se seguiran, en línies generals, els procediments estàndard comunament acceptats en romanística, amb les adaptacions que es creguin convenients. Quant als paràmetres informàtics, hauran d'oferir unes eficaces bases de dades relacionals (de fonts, datacions, noms propis, camps semàntics, categories gramaticals i eventualment aparat crític i concordances) de les aproximadament 270.000 paraules significatives del terç de l'*Inventari Alart* considerat per InvAlart.

A tall de conclusió, tocarem finalment i breument la difusió del projecte.

9. DIFUSIÓ D' INVALART

Com hem dit també a 3.1, les novetats tecnològiques i de difusió i explotació del coneixement operades els últims anys han fet decidir els integrants d'InvAlart perquè el suport de l'edició de l'*Inventari Alart* sigui, més aviat, en CD-ROM i a Internet (sense descartar, per això, eventuais edicions com llibre imprès), cosa que possibilitarà un accés gairebé universal a l'*Inventari*. El fet de disposar de la informació emmagatzemada en bases de dades permetrà que sigui interrogable i recuperable per diferents camps: segons criteris lingüísticodiacrònics, històrics, documentals, etc. Tot això fa que el projecte sigui potencialment interessant per als investigadors de molt diverses disciplines, especialment les relacionades amb la història i la lingüística. Així mateix, com que es presentarà en llenguatges informàtics àmpliament difosos i compatibles, els resultats de l'*Inventari Alart* informatitzat es podrien utilitzar sense dificultats juntament amb els d'altres projectes de similars característiques tècniques, per associar-s'hi, confluïr en la construcció de diccionaris més ambiciosos, o bé per fusionar-s'hi.

Els resultats que es vagin assolint es publicaran regularment en la pàgina web citada a l'apartat 7.16 d'aquesta comunicació, creada a aquest efecte, i que actualment ja pot ser consultada en estat embrionari. Contactant amb la corresponent URL (adreça electrònica). En aquesta adreça no sols es trobarà informació sobre InvAlart, sinó també altres notícies que puguin referir-se a Julià-Bernat Alart com a historiador i arxiver, a més de filòleg i lingüista:

Ressenyem també, per acabar, que l'investigador responsable del projecte ha programat un curs de doctorat a la Universitat Autònoma de Barcelona, la realització del qual s'ha previst per al segon quadrimestre del curs 2001-2002, titulat

«Lexicografia catalana històrica: L'*Inventari Alart*», que estudiarà especialment l'*Essai de dictionnaire historique de la langue catalane* i els problemes que planteja i que en plantegi l'edició.

Hem previst, finalment, que diversos membres del projecte sotmetin pròximament comunicacions o articles relacionats amb InvAlart a diverses reunions científiques o a publicacions especialitzades.

APÈNDIX I

L'anterior comunicació, que tenia per objecte presentar públicament el projecte d'investigació InvAlart, va ser llegida pels dos autors el dia 6 de setembre de 2000 a l'Amphithéâtre Richelieu de la Université de Paris IV-Sorbonne, i va ser seguida atentament per una vintena de participants del XII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes presents a la sala. Llegida la comunicació, el torn obert de paraula de tota la sessió, que tancava les quatre comunicacions llegides, va enregistrar una única intervenció, referida justament a InvAlart. Així, els dos autors van rebre un interessant suggeriment crític a càrrec del Dr. Joaquim Rafel (UB, IEC), president de la sessió, referent a l'alternativa que van exposar els comunicants entre microfilm (i fotocopiar) completament els originals de l'*Inventari Alart* o bé digitalitzar-lo (i eventualment fotocopiar-lo). A parer del Dr. Rafel, InvAlart hauria de decantar-se decididament per la digitalització de l'*Inventari*, cosa que entre altres aspectes permetria un accés molt més ampli i fàcil al document original, i va posar com a exemple o precedent útil i similar la recent digitalització de l'original manuscrit del *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra duta a terme per l'IEC. En la seva resposta, Vicent de Melchor, investigador responsable del projecte, va agrair sincerament el suggeriment del Dr. Rafel i va manifestar que prenia atenta nota de la seva proposta, que efectivament serà la preferida, en la mesura de les possibilitats (i no solament econòmiques) del projecte. Algunes altres personalitats assistents a la presentació d'InvAlart, entre les quals destaquem els doctors Joan Albert Argenter, Joan Veny i Joan Solà, van manifestar també en públic o en privat, en un moment o altre del Col·loqui, el seu interès pel projecte, que van aprofitar per saludar cordialment. Finalment, cal ressenyar també que van ser presents a la sessió dos investigadors integrats així mateix a InvAlart, el Dr. Josep Moran (UB, IEC) i la Sra. Mar Massanell (UOC). El Dr. Jean-Paul Escudero, també membre d'InvAlart, que inicialment havia de compartir la mateixa sessió i taula amb una comunicació de tema nord-català, va excusar amb anterioritat la seva assistència al Col·loqui. D'altra banda,

cal notar l'absència, també excusada, del Dr. Philip D. Rasico, que originàriament havia de presentar una comunicació intitolada, precisament, «L'aportació de J. B. Alart a l'estudi de la toponímia de la Catalunya Nord».

APÈNDIX II

Ressenyem finalment les novetats més destacables en relació amb el projecte. Amb posterioritat a la presentació d'aquesta comunicació, el Ministeri espanyol de Ciència i Tecnologia, en resposta a la petició presentada, ha concedit a InvAlart, el desembre de 2001, una ajuda (ref. BFF2000-0497) de 2.500.000 pessetes (en números rodons, 99.000 FF o 15.000 euros). També, el 24 de març de 2001 va tenir lloc al CDACC —Centre de Documentació i d'Animació de la Cultura Catalana (Museu Puig, Perpinyà)— la reunió constitutiva d'InvAlart, en la qual es van començar a fixar els criteris d'edició, tasca en què treballen en aquests moments els dos equips d'InvAlart; en aquesta trobada també van ser admesos en el projecte Dolors Farreny (personal investigador, equip A) i Berta Chacón i Josep Miquel Arroyo (personal associat, equip A), incorporacions que es formalitzaran durant 2002. Finalment, cal assenyalar que s'ha donat a conèixer el projecte de digitalització del DCBV, dirigit per Joaquim Rafel, amb punts de contacte amb InvAlart (www.wings.es/notasprensa/icc.htm [5-9-2001]).

VICENT DE MELCHOR (vicent.demelchor@uab.es)
 DANIEL CASALS I MARTORELL (daniel.casals@uab.es)
 Universitat Autònoma de Barcelona

BIBLIOGRAFIA

- CASALS, Daniel; MAR MASSANELL (2000): *El «Essai de dictionnaire historique de la langue catalane» como precedente de dos obras lexicográficas catalanas: el DCVB de Alcover y Moll y el DECLC de Coromines*, dins *Actas del Congreso Internacional de Lingüística «Léxico & Gramática»*, en premsa [versió digital consultable a <http://seneca.uab.es/alart>].
- CATAFAU, Aymat (1997): *Les celleres et la naissance du village en Roussillon (Xe/XVe siècles)*. Perpignan, Publications Universitaires de Perpignan/Trabucaire.
- (2001): «Alart, Julien-Bernard», dins *Nouveau dictionnaire de biographies roussillonnaises*, dir. per Àlícia Marcet. Institut d'Histoire du Roussillon, en curs [versió digital consultable a <http://seneca.uab.es/alart>].

- COLÓN, Germà & Amadeu-J. SOBERANAS (1986). *Panorama de lexicografia catalana. De les gloses medievals a Pompeu Fabra*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, p. 186, 208-210.
- GULSOY, Joseph (1979): *L'obra filològica de Julià Bernat Alart*, dins *Estudis de llengua i literatura catalanes oferts a Ramon Aramon i Serra en el seu setantè aniversari*, 1 [=Estudis Universitaris Catalans, 23]. Barcelona, Curial, p. 243-253.
- MASSANELL, Mar (2000). *El mot valencià i nord-occidental «picaport»: intent de justificació de la seva creació i distribució geogràfica*, dins *Actes del IV Simposi de Filologia Valenciana en honor de Joan Veny*, ed. per Emili Casanova. València, en premsa.
- RICO, Albert & Joan SOLÀ (1995): *Gramàtica i lexicografia catalanes. Síntesi històrica*. València, Universitat de València, p. 143, 145-146.
- VIDAL, Pierre (1896). *Notice sur la vie et les travaux de Julien-Bernard Alart, ancien archiviste des Pyrénées-Orientales*, «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales» [Perpinyà], núm. 37, p. 87-203.